

A tanulmány célja a periférikus helyzetben lévő hazai aprófalvak kihalásának és megmaradásának kérdését befolyásoló tényezők áttekintése. Az 500 főnél nem népesebb települések térbeli és időbeli differenciálódásának folyamatainak ismertetése, népességük tendenciáinak vizsgálata különböző befolyásoló tényezők alapján, illetve szociális és társadalmi problémáik áttekintése elengedhetetlen az aprófalvakra gyakorolt hatások és jelenlegi helyzetük feltárásához. A tanulmány során megvizsgáljuk az aprófalvak differenciálódási folyamatának elsődleges okozóit és annak következményeit, majd néhány példa segítségével szemléltetjük az országban található kihalás közeli aprófalvak kihalásának, illetve megmaradásának meghatározó elemeit, befolyásoló tényezőit.

Az aprófalvak térbeli és időbeli differenciálódása Magyarországon

Az aprófalvakon a hazai szakirodalom hol az 500, hol az 1000 főnél nem népesebb településeket érti. Dolgozatunk során a kutatók többsége által használt beosztást fogadjuk el, az aprófalvul elnevezést az 500 főnél nem népesebb településeinkre alkalmazzuk (KÖRMENDI K. 1976; ENYEDI GY. 1980; BELUSZKY P. 1984; SIKOS T. T. 1990; DÖVÉNYI Z. 2003).

Aprófalvaink elhelyezkedése a mai Magyarország területén elsősorban a hegyvidékeinkre és dombvidékeinkre korlátozódik, továbbá jellemzően hazánk külső periferiáján helyezkednek el (ENYEDI GY. 1980). Ennek ellenére nem mondató el róluk, hogy egyenletesen oszlanának el az egyes területeken, hiszen egy tömbben csak a Dél-Dunántúl és Nyugat-Dunántúl településhálózatában vannak jelen, míg elszórtan több megyében meghatározó számban találunk aprófalvakat. Az említett vidékek közül is a legtöbb Baranya (210 db), Zala (163 db), Borsod-Abaúj-Zemplén (151 db) megyékben található (BAJMÓCY P. – BALOGH A. 2002; BALOGH A. 2008; BALOGH A. 2014). Mindezen térségek nagy része társadalmi-gazdasági szempontból hátrányos helyzetű, külső (Szatmár, Zemplén, Cserehát, Aggteleki-karszt, Ormánság), vagy belső (Észak-Baranya, Külső-Somogy) periferiának tekinthető.

A hazai településkutatás Magyarország faluállományát sokáig homogén csoportként kezelte, míg az 1950-es évektől egy differenciálódási folyamat kezdődött el falvainkat illetően. Ezen folyamatok esetében azonban még nem volt meghatározó az aprófalvak tömeges megjelenése (TÓTH J. 1996). Az 1960-as évtizedben jelentek meg először az aprófalvak a település-hálózat fejlesztési politikában, mivel az ekkoriban készült tervezetekben már felfedezhető volt a falusi térségek szerepének elhanyagolása (BELUSZKY P. 1984; BAJMÓCY P. – BALOGH A. 2002; HAJDÚ Z. 2005). Az egyes településkategóriába sorolt falvak fejleszthetőségét, infrastrukturális ellátottságának javítását népességszámhoz kötötték, amely már akkor meggátolta a kisebb méretű települések fejlődési, esetleges kitörési lehetőségeit (SLACHTA K. 2009). Az említett két évtized során már megfigyelhető volt a falusi népesség elvándorlása, elsősorban a városokba, így 1970-re 5,5 millió főre csökkent a falvakban élők száma (TÓTH J. 1996).

Ez a tendencia az 1970-es években teljessé vált ki, amikor megjelent az 1971-es Országos Településhálózat-fejlesztési Koncepció, mely a magyar településállomány mintegy 80%-át nyilvánította „funkció nélküli” településnek. Az OTK kiemelt fejlesztésű települései egyértelműen a nagy népességgel és központi funkciókban bővelkedő városok voltak, ennek eredményeként 2071 település került az egyéb „funkció nélküli” kategóriába. A települések ezen csoportjára településfejlesztési tiltások léptek érvénybe, melyből alapvető

¹ Dr. Bajmócy Péter, egyetemi docens, SZTE TTIK Gazdaság- és Társadalomföldrajz Tanszék

² Makra Zsófia, demonstrátor, SZTE TTIK Gazdaság- és Társadalomföldrajz Tanszék

infrastrukturális elmaradottság, munkalehetőségek hiánya, életkörülmények romlása következett. Ennek köszönhetően a jobban kvalifikált lakosság elvándorolt, egyre erősödött az elöregedés, az alacsony iskolai végzettség, és a fejlesztési tiltásoknak köszönhetően a lakókörnyezet romlása. Az aprófalvakat tehát egy marginalizálódási folyamat jellemezte, melynek következtében a kutatások során egyhangúan egy negatív jövőképpel rendelkező homogén településtípusként értelmezték őket (BELUSZKY P. – SIKOS T. T. 1982; KOVÁCS K. 1990).

Az 1980-as évek településpolitikáján már érezhető volt némi enyhülés, mivel csökkentek az ellátásbeli különbségek az egyes országrészekben, de ez nem jelentette a településkategóriák közötti eltérések redukálódását. 1985-ben eltörölték a települések korábbi szerepköri megkülönböztetését, illetve bevezették a fejkvóta alapú támogatás elosztást (BELUSZKY P. 1999; HAJDÚ Z. 2001). Az agrárium válságából adódóan, illetve a hazai gazdaságpolitika problémáiból kifolyólag Magyarországon megjelent a munkanélküliség, mely elsők között érintette az iparszerű mezőgazdaságot. Ezen folyamatoknak köszönhetően az 1980-as években volt a legintenzívebb a hazai településállomány differenciálódási folyamata (BALOGH A. 2008).

A faluhálózatunk fejlődésére egyértelműen pozitív hatással volt a rendszerváltozás (ENYEDI GY. 1996). Mára már a települések többsége önálló önkormányzattal rendelkezik, amelyek a rendelkezésre álló erőforrások sorsáról önállóan dönthetnek, szabad gazdálkodásuk, és önállóan dönthetnek fejlesztési terveikről, azok megvalósításáról. Tehát településállományunk legkisebb elemeinek lehetőségük van a jövőbeli fejlődésre, például a turizmusban rejlő lehetőségek kiaknázására, a mezőgazdasági termelés újraindítására, és új alternatívák bevezetésére, továbbá a helyi társadalom és a vállalkozók közös érdekeinek kibontakozására. Ezen lehetőségekkel az aprófalvaink csak egy minimális része tud élni, melyből következik, hogy továbbra is nagy különbségek figyelhetők meg kisfalvaink fejlettségével kapcsolatban (BAJMÓCY P. – BALOGH A. 2002; G. FEKETE É. 2010).

Az 1990-es éveket követően is meghatározó szerepe van a földrajzi fekvésnek az aprófalvak fejlettségét tekintve, melyet tovább erősít a munkahelyek közelsége, és elérhetősége (ENYEDI GY. 1996; BELUSZKY P. 2007). A nagyvárosok közelében elhelyezkedő, és a fő közlekedési útvonalak mentén található aprófalvak, illetve az ország nyugati részén fekvő települések helyzete vált kedvezőbbé az 1990-es évektől (BAJMÓCY P. et al. 2007). Hazánk társadalmi átalakulásának eredményeként a falvak népességének szerkezete is differenciálódni látszik, így egyes településeken szélsőségesen jó társadalmi státuszú, más falvakban pedig meglehetősen szegény, időskorú, munkanélküli, kilátástalan helyzetű társadalmi csoportok a jellemzőek (BAJMÓCY P. – BALOGH A. 2002; BAJMÓCY P. et al. 2007).

Az aprófalvak számának és népesedésének tendenciái a 20. század második felétől napjainkig

A magyarországi aprófalvak száma az 1960-as évektől eltérő ütemben ugyan, de folyamatosan növekvő tendenciát mutat. 1960-ban 552, 2001-ben 1022, 2011-ben pedig 1128 darab 500 fő alatti lakosságszámú település található Magyarországon, ez a hazai településállomány 35,8%-át teszi ki (BALOGH A. 2014). Fontos kiemelni, hogy az 1949-es településállományt tekintve jelentősebb az aprófalvak száma, de az elmúlt évtizedek során nagyszámú aprófalv vesztette el önállóságát városhoz kapcsolás, összevonás és egyes esetekben kihalás okán (BAJMÓCY P. – BOROS L. 2005; BAJMÓCY P. et al. 2014). Az 1970 és 1980 között 163 település vált aprófaluvá, ez az érték 1960 óta a legmagasabb, majd az 1990-es évekre már lassulóban volt ez a trend. Az utolsó két népszámlálást tekintve viszont újra 106 darab településsel nőtt az aprófalvak listája. Ezzel egyenes arányban nőtt az aprófalvakban élők száma is, 1970-ben körülbelül 220 ezer ember, míg 2011-ben már közel 300 ezer ember él kisfalvainkban (BALOGH A. 2014).

Az aprófalvak számának emelkedése az 500 és 1000 fő közötti lakosságszámú falvak népességszámának intenzív csökkenése miatt jellemző. Ezt a folyamatot nagymértékben befolyásolja az előregedő korszerkezettel járó magas halálozási ráta és a fiatalok elvándorlása is. Egy olyan megyében, ahol alapvetően magas az aprófalvak aránya a településállományban, ott hangsúlyosabb ez a változás (BALOGH A. 2014). A magyarországi 1128 aprófaluból 2001 óta 1010-ben csökkent a lakónépesség száma, amely érték közel 90%-os arányt jelent. 1945 óta folyamatként tekinthető, hogy a nagyobb méretű aprófalvak kevésbé, míg a kisebbek nagyobb ütemben veszítenek népességükből. A hazai aprófalvak népesedését jól szemlélteti, hogy 1949 és 2001 között 45 település vált 500 főnél népesebbé, amely értékből 18 olyan falu volt, amely 1990 és 2001 között nőtt ki az aprófalu kategóriából. Mindez a nagyvárosok környékén és azokon a területeken ment végbe, ahol magas a roma etnikum jelenléte, érintett megyék például Baranya, Somogy és Borsod-Abaúj-Zemplén (BAJMÓCY P. – BOROS L. 2005).

Az aprófalvak népességének csökkenése számos esetben radikális, 1949 óta ilyen például Libickozma (Somogy), Gagyapáti (BAZ), Sima (BAZ), Tornakápolna (BAZ), Nemesmedves (Vas), Gosztola (Zala), mely falvak egykori népességük 90-95%-át veszítették el a 2001-re. A hazai faluállományon belül egységesnek ítélt aprófalvak népességszámának változása nem mondható egységesnek, tendenciáik nagymértékben függenek a népességszámtól, az öregedési indextől, a vándorlási egyenlegtől, számos esetben a térbeli elhelyezkedéstől, illetve a közlekedési kapcsolatok fejlettségétől (BAJMÓCY P. – BALOGH A. 2002; BAJMÓCY P. – BOROS L. 2005).

Mára az aprófalvak vándorlási és természetes szaporodási értékei figyelemre méltó változáson mentek keresztül az 1990 és 2001-es intervallumhoz képest, ugyan a korábbi és az utóbbi periódust is egyértelműen természetes fogyás és negatív vándorlási értékek határozzák meg, elmondható, hogy ez a tendencia mára rosszabbodott. Az aprófalvak romló vándorlási egyenlege elsősorban az elszegényedés megjelenésének, majd fokozódásának köszönhető, különösen jelentős az elvándorlás az Ormánságból, a Tolnai-Hegyhát területéről, a Cserhát, a Zemplén és a Külső –Somogy érintett településeiről. Mindemelllett meglepő lehet, hogy mára a cigány lakosság által nagy számban lakott településeken is negatív vándorlási egyenleggel találkozhatunk (BALOGH A. 2014). Megjegyzendő továbbá, hogy a településállomány más elemei esetében (kisvárosok, vidéki terek) is egyre nagyobb mértékű az elvándorlás mértéke. Az elköltöző lakosok célpontjai a hazai városok, melyek központi funkciókkal rendelkeznek, de ez a tendencia mára már lassulóban van (TIMÁR J. 2006; BAJMÓCY P. et al. 2012). Az 1990-es és 2001-es népszámlálási adatok alapján az aprófalvak vándorlási egyenlege körülbelül tízezer fős csökkenést mutatott, mely érték a 2011-es népszámlálásra elérte a 25 ezer főt is. Kevés aprófalu rendelkezik pozitív vándorlási egyenleggel és természetes szaporodással is egyszerre, ez 1990-2001 között az aprófalvak 6,4%,-át míg 2011-2011 között 1,7%-át jelentette. (BALOGH A. 2014).

Az aprófalvak társadalmi-gazdasági helyzete és problémái Magyarországon

Magyarországon a rendszerváltozás kiemelten nagy hatással volt a gazdaság és a társadalom alakulására, ennek eredményeképpen pedig a hazai gazdaság térszerkezetére, és településállományunkra. Az aprófalvak ezeket a változásokat kevésbé tudták javukra fordítani és lépést tartani a folyamatokkal, mely kihatással van az aprófalvak fejlődési pályájára (JÓZSA K. 2012; 2013; 2014).

A rendszerváltozást követően tovább nőttek az egyes aprófalvak közötti társadalmi-gazdasági differenciák, melyek a jövedelemviszonyok és az életkörülmények tekintetében a legszemléletesebbek. Ezen jellemzők eltéréseit elsősorban a magyar gazdaság általános válsága, az eltérő fejlődési pályákra állás, a munkanélküliség megjelenése, a foglalkozási átrétegződés, az agráriumban bekövetkezett változások generálták (ANDORKA R. 2003;

BALOGH A. 2007). A rendszerváltozással önállósult önkormányzatok gyakran az elszigeteltség problémájával kerültek szembe, melyet tovább erősített a meglévő alapfunkciók elvesztése. Számos aprófaluban megszűnt az általános iskola, óvoda, az alapvető élelmiszerellátást biztosító bolt és gyakran még a kocsmá is (BANK K. et al. 2004).

Az aprófalvak többsége rossz demográfiai értékekkel, a munkanélküliség fokozódásával jellemezhető (BELUSZKY P. – SIKOS T. T. 2007). Az aprófalvak esetében kifejezetten nagy a mezőgazdaság fontossága a megélhetés szempontjából, mely szektor válsága sok esetben a legnagyobb hátráltató tényező lehet az amúgy is kedvezőtlen földrajzi adottságú aprófalvaink jövőjét illetően. Az aprófalvak tehát a helyi munkalehetőségek hiányában szoros függésben állnak a legközelebbi központi szereppel bíró településsel. A hazai aprófalvak egyik legmeghatározóbb problémája a gazdasági tehetetlenség, a lakosok számára munkavállalási lehetőségét egyáltalán nem tudnak biztosítani. Ezekben a településekben minimális azon gazdasági tevékenység, mely a helyi munkaerőt foglalkoztatni tudná (G. FEKETE É. 2013; BALOGH A. 2014).

Hazánkban az aprófalvak heterogén csoportot alkotnak, mivel eltérő társadalmi-gazdasági jellemzőkkel rendelkeznek és különböző fejlődési pályán mozognak, így ezekre a településekre nem alkalmazható egységes fejlesztési politika. Különösen nehéz helyzetben vannak a magyarországi aprófalvak a helyi fejlesztések megvalósításának kivitelezésében, hiszen sok esetben az adott település lakosságszáma annyira kevés, hogy elesnek a pályázati lehetőségektől. További problémaként merül fel egyes beruházások önrészenek előteremtése, mely szintén összefügg a településmérettel, így az aprófalvak elesnek a pályázatok nagy részétől. A megvalósuló fejlesztések kistépüléseinken az alapvető infrastruktúra kiépítését, településképp javítását, Integrált Községi Szolgáltató Tér kialakítását, intézmények felújítását foglalják magukba (JÓZSA K. 2013; BALOGH A. 2006; 2014).

Az aprófalvak társadalmi problémái közül kiemelhető még az ingázás és az alacsony iskolai végzettség. Az ingázás mértéke országos viszonylatban is magas, de az aprófalvak lakosait ez a probléma még inkább sújtja. A 2001-es népszámlálás szerint az aprófalvakban élők 70%-ának nem helyben található a munkahelye. Az ingázási problémákat tovább nehezíti, hogy az aprófalvak közlekedési helyzete különösen hátrányos. Azok a magyarországi aprófalvak, amelyek ismert perifériákon helyezkednek el a legrosszabb közlekedési adottságokkal rendelkeznek (Veszprém megye nyugati területei Őrség, Ormánság, Zempléni-hegység). Vannak települések, amelyek egyáltalán nem tudnak bekapcsolódni a tömegközlekedésbe, jelenleg hazánkban 26 kihalás közeli falut nem érinti autóbusz- és vonatközlekedés sem, sőt több olyan, ma már nem önálló település van az országban, amely nem rendelkezik közforgalmú kövesúttal (Gyűrűfü, Kisújbanya, Derenk, Simaháza, Pusztaszentpéter). A kövesút hiánya tovább gyorsította ezen településeken az elöregedést, elvándorlást és népességvesztést, a kihalás közelébe sodorva őket (BAJMÓCY P. – BALOGH A. 2014).

Hazánkban szintén az aprófalvak lakosai vannak a legrosszabb helyzetben a legmagasabb iskolai végzettség vonatkozásában. Az aprófalvak lemaradása jelentős a legalább középiskolát végzettek tekintve, mivel országos szinten 2001-ben 38,2%-ot, az aprófalvak esetében 15,2%-ot ért el e mutató. Az általános iskolát végzetteket vizsgálva a legrosszabb azokban az aprófalvakban a helyzet, amelyek népessége szélsőségesen elöregedett, vagy magas a roma lakosság aránya (BAJMÓCY P. et al. 2007).

Kihalt és a kihalás szélén álló aprófalvak Magyarországon

A hazai faluállomány legkisebb lélekszámmal rendelkező elemei - a rendszerváltozást megelőző településpolitikák hatására - egyre csökkenő népességmegtartó erővel bírnak, mely egyes esetekben a falvak teljes elnéptelenedését, fizikai megszűnését és az épületállomány

súlyos leromlását eredményezi. Az aprófalvak kedvezőtlen demográfiai állapotát nehezíti az önkormányzatok rossz anyagi helyzete, az elszegényedés, a munkanélküliség általánossá válása és az egyes települések rossz közlekedési infrastruktúrával való ellátottsága. Ezen tényezők összefüggésbe hozhatók a települések teljes elnéptelenedésével, fizikai megszűnésével. Az aprófalvak népességszökkenése, sok esetben a kihalás szélére sodródása közigazgatási önállóságuk elvesztését eredményezte. A közigazgatási változások e tekintetben a legintenzívebbek a két világháború között (350 település megszűnése, főleg összevonással), és az 1950-1980-as évek között (450 település hozzácsatolással) voltak. (BAJMÓCY P. et al. 2014).

Magyarországon az 1910 óta tartott népszámlálások adatai szerint a közigazgatásilag önálló 3900 település közül 6 olyan falu van, amelyek lakossága ezen intervallum alatt valamikor is elérte a nullát, tehát kihalt. Gyűrűfű (BAR), Kán (BAR), Révfalu (BAR), Simaháza (VAS), Iharkút (VES), Derenk (BAZ) kihalt faluk közül jelenleg 4 lakatlan, ugyanakkor a 2011-es népszámlálás szerint Gyűrűfűn 33 fő, Kánon pedig 8 fő lakott. Iharkút, Derenk és Simaháza teljesen megsemmisültek, ezekben a falvakban egyetlen ház sem áll jelenleg. A derenki lakosság 1940-ben került kitelepítésre, majd az 1970-es években kihalt Gyűrűfű, Iharkút és Simaháza. Kán és Révfalu a 2001-es népszámlálásra veszítette el teljesen lakosságát, azóta ezek üdülőfalu funkciót látnak el. Gyűrűfű 1990-es évektől kezdve újraterülpült, jelenleg az itt lakók biogazdálkodással, ökotudatos életmóddal foglalkoznak. A 2011-es népszámlálás alapján a kihalás közvetlenül fenyegeti az 5 fős lakosú Korpádót (BAR) és a mindössze 2-2 fő által lakott Mónosokort (BAR) és Pusztaszentpétert (ZAL) (BAJMÓCY P. – BALOGH A. 2014).

A kihalás szélére mintegy 50 település sodródott Magyarországon a radikális népességfogyás következtében, területi eloszlásuk jól igazodik az aprófalvas térségek elhelyezkedéséhez. Legtöbb erre a sorsa jutó település Zalában (13), Baranyában (12) és Borsodban (11) található. Az 54 faluból 46-ban fogyott legalább 87,5%-kal a népesség maximumához képest, ezek közül 35 olyan település található, melyek népessége a 2011-es népszámlálás alapján kevesebb, mint 25 fő. Az 54 aprófaluból 2011-ben 30 közigazgatásilag önálló státusszal rendelkezik, 14 egyéb belterületként, 7 külterületként van nyilvántartva, 3 pedig fizikailag sem létezik ma már (BAJMÓCY P. – BALOGH A. 2014). Térbeli koncentráltaságukról elmondható, hogy Zselicben, Kelet-Mecsekben, Észak-Zalában, Cserehátban és a Galyaságban erős (BAJMÓCY P. – BALOGH A. 2014).

Az elnéptelenedés többnyire természetes és spontán módon zajló folyamat, melyet befolyásol az aprófalvak általános munkahelyhiánya, a közlekedési hálózat fejletlensége, a meglévő szolgáltatások leépülése, az ingázási kényszer. A nagy számban perifériákon elhelyezkedő, illetve jellemzően előregedő korszerkezetű, gyakran zsákfalu jellegű települések lehetőségei a rendszerváltozást követően sem javultak. Gyakran a külterületi népesség – majorok, tanyák – elvándorlása nem a belterületre történt, hanem más településre, így az egész település népességének csökkenését ezek a folyamatok határozták meg, hiába a belterület lakossága csak kis mértékben fogyott (Libickozma, Pusztaszentpéter, Bácsszőlős). A kedvezőtlen földrajzi helyzetből is adódott település népességvesztése, ilyen volt például a határsávban található Nemesmedves. Néhány esetben (Háromhuta, Nemesmedves) a lakosság nemzetiségi alapokon történő kitelepítése okozta a drasztikus fogyást. Egyedi esetként tarthatjuk számon a természeti katasztrófa által sújtott településeket (Nagygéc és Komlódtótfalu), ahol az 1970-es árvíz elmosta a falut és a későbbi visszatelepülést sem engedélyezték. A Bakonyban található Iharkút jövőjét pedig a területén talált bauxit feltárása határozta meg, melyet ennek következtében kitelepítettek (BAJMÓCY P. – BALOGH A. 2014).

A falvak halálát a fizikai megsemmisülés és a nagymértékben leromlott lakókörnyezet jelenti, míg sikerük kulcsa a falusi turizmus beindítása, a magasabb társadalmi státuszú betelepülők vonzása lehet. Mára már több olyan falu is van, amely teljesen üdülőfaluvá vált

(Kán, Gorica, Vérteskozma), míg más esetekben a lakásállomány fele üdülőház (Tornabarakony, Ladomány, Kisújbánya, Püspökszentlászló). Az elmúlt évtizedben van példa arra is, hogy a korábban üdülő jellegű települések újra valóban lakottá váltak (Kisújbánya, Püspökszentlászló, Kán) (BAJMÓCY P. – BALOGH A. 2014).

Meglepő módon vannak azonban olyan kihalás közeli települések, melyek sikeresnek mondhatóak. A kihalás közelébe sodródott falvak negyedében az elmúlt két évtized során népességnövekedést figyelhetünk meg (Gosztola, Kán, Gyűrűfű, Kisújbánya, Zsibrik). A népességnövekedést az esetek többségében elsősorban az üdülőfalvak újranépesedése okozza, Nagygéc és Komlódtótfalu esetében pedig eltörölték az építési tilalmat. Különösen sikeresnek mondható a népességnövekedést tekintve Gosztola, Gyűrűfű és Zsibrik. A Bonyhádi járásban található Zsibrikre 1990-ben egy alkohol-és drogterápiás rehabilitációs intézet költözött, ennek tudható be a népesség növekedése. Gyűrűfű újranépesedése az ökofalu kialakításának köszönhető, de népessége az elmúlt években stagnál. Gosztola esetében különös útról beszélhetünk, a Zala megyei falu esetében a polgármester személyes hatalma határozza meg a népesség növekedését, ahová beköltözni csak megfelelő pénzügyi helyzetű családoknak van lehetőségük. Gosztola az egyik leggazdagabb települése Magyarországnak, mely megduplázta a népességét az elmúlt évtizedben (BAJMÓCY P. – BALOGH A. 2014).

Az egyik kihalás közeli falvakkal legsűrűbben megült területen – a Kelet-Mecsek és a Völgyesség térségében – a már említett Zsibriken kívül van néhány aprófalva, melyek jövője pozitív irányba mutat. A haldokló aprófalvak megmaradásának záloga lehet a kedvező földrajzi elhelyezkedés, a jó közlekedési viszonyok, ilyen például a jelentős átmenő forgalommal rendelkező Bonyhádot Bátaszékkal összekötő útvonalon fekvő Palatinca, vagy a Bonyhád-Dombóvár útvonalán fekvő Kisvejke. Jelentős népességmegtartó ereje van a környékbeli munkalehetőségeknek, mint például a Tolna megyei Nagyvejke esetében ahol a legfőbb munkahelynek a térség mezőgazdasági termőterületei bizonyulnak, főként a gyümölcsstermesztés. Meghatározhatja a kisfalvak jövőjét a helyi településvezetési politika, mint a Baranya megyei Lovászhetényben, ahol a helyi vezetés szegény családokat telepít a faluba a közmunkaprogram keretén belül felújított lakóházakba. Egyedi eset az elmúlt évtizedben 25 fővel gyarapodó, jelenleg 39 fős Baranya megyei Püspökszentlászló, ahová fiatal értelmiségi családok költöznek, a természet szépsége, az elszigeteltség pozitívumai és a biogazgálkodás megvalósítása érdekében. A megújulás és a fennmaradás egyik lehetőségeként pedig a turizmus és a természet értékek kihasználása kínálkozik, ahogyan ez a Kelet-Mecsek Tájvédelmi Körzetbe tartozó Óbányán is megvalósul a mindennapokban.

Irodalom

- ANDORKA R. 2003: Bevezetés a szociológiába. Osiris Kiadó, Budapest. 662 p.
- BAJMÓCY P. – BALOGH A. 2002: Aprófalvas településállományunk differenciálódási folyamatai. – Földrajzi Értesítő 3-4. pp. 385-405.
- BAJMÓCY P. – BOROS L. 2005: Az aprófalvak népesedése 1949-től napjainkig. – In. CSAPÓ T. – KOCSIS ZS. – LENNER T. (szerk.): A településföldrajz helyzete és főbb kutatási irányai az ezredforduló után. I. Településföldrajzi Konferencia, Szombathely. pp. 61-79.
- BAJMÓCY P. – JÓZSA K. – PÓCSI G. 2007: Szélsőséges aprófalvak. Aprófalvak a településlisták végein néhány társadalmi-gazdasági mutató alapján. – In. CSAPÓ T. – KOCSIS ZS. (szerk.): A kistelepülések helyzete és településföldrajza Magyarországon. III. Településföldrajzi Konferencia, Szombathely. pp 83-101.
- BAJMÓCY P. – DUDÁS R. – HOSSZÚ SZ. – FEKETE GY. 2012: Urbanizációs trendek rendszerváltozás utáni Magyarországon. – In. PÁL V. (szerk.): A társadalomföldrajz lokális és globális kérdései. Tiszteletkötet Dr. Mészáros Rezső professzor 70. születésnapja alkalmából. SZTE TTIK Gazdaság- és Társadalomföldrajz Tanszék, Szeged. pp. 95-110.
- BAJMÓCY P. – BALOGH A. 2014: Kihalás szélére sodródott falvak Magyarországon. – Településföldrajzi Tanulmányok. Szombathely. 2. pp. 3-12.
- BAJMÓCY P. – MAKRA ZS. – VASÁRUS G. 2014: A közigazgatásilag önálló települések számának változása és a változások tipizálása Magyarországon. – Településföldrajzi Tanulmányok. Szombathely. 1. pp. 36-49.

- BALOGH A. 2006: Az aprófalvasodás folyamatának főbb jellemzői Magyarországon. – Földrajzi Közlemények 130. (54.) 1-2. pp. 67-79.
- BALOGH A. 2007: Az aprófalvas helyi társadalmak életkörülményei. – In. SZÓNOKYKÉ ANCSIN G. – PÁL V. – KARANCSEI Z. (szerk.): A határok kutatója: Tanulmánykötet Pál Ágnes tiszteletére. Magyarországtudományi Társulat, Szabadka-Szeged. pp. 55-61.
- BALOGH A. 2008: Az aprófalvas településállomány differenciálódási folyamatai Magyarországon. Savaria University Press, Szombathely. 105 p.
- BALOGH A. 2014: A haza aprófalvasodás új irányai. – Földrajzi Közlemények 138. 2. pp. 134-149.
- BANK K. – RUDL J. – SZENTMARJAY D. 2004: Falvak a rendszerváltás után a Dél-Dunántúlon. – In. CSAPÓ T. – KOCSIS ZS. – LENNER T. (szerk.): A településföldrajz helyzete és főbb kutatási irányai az ezredforduló után. I. Településföldrajzi Konferencia, Szombathely. pp. 80-89.
- BELUSZKY P. – SIKOS T. T. 1982: Magyarország falutípusai. MTA Földrajzi Kutató Intézet, Budapest. 167 p.
- BELUSZKY P. – SIKOS T. T. 2007: Változó falvaink. Magyarország falutípusai az ezredfordulón. MTA Társadalomkutatási Központ, Budapest. 459 p.
- BELUSZKY P. 1984: A kisfalvakról – településtudományi megközelítésben. – In. SÜKÖSD F. (szerk.): Az aprófalvak közélet és ifjúsága. KISZ Baranya megyei Bizottsága, Pécs. pp. 72-91.
- BELUSZKY P. 1999: Magyarország településföldrajza. Dialóg Campus Kiadó, Budapest-Pécs. 584 p.
- BELUSZKY P. 2007: Új irányok a magyarországi falu-fejlődésben. – In. CSAPÓ T. – KOCSIS ZS. (szerk.): A kistelepülések helyzete és településföldrajza Magyarországon. III. Településföldrajzi Konferencia, Szombathely. pp. 5-14.
- DÖVÉNYI Z. 2003: A településrendszer fejlődése és sajátosságai. – In. PERCZEL GY. (szerk.): Magyarország társadalmi-gazdasági földrajza. ELTE Eötvös Kiadó, Budapest. pp. 521-528.
- ENYEDI GY. 1980: Falvaink sorsa. Magvető Kiadó, Budapest. 185 p.
- ENYEDI GY. 1996: Regionális folyamatok Magyarországon. Hilscher Rezső Szociálpolitikai Egyesület, Budapest. 138 p.
- G. FEKETE É. 2010: Az aprófalvak és a településhálózati integráció. – In. CSAPÓ T. – KOCSIS ZS. (szerk.): A településföldrajz aktuális kérdései. VI. Településföldrajzi Konferencia, Szombathely. pp. 68-76.
- G. FEKETE É. 2013: Az aprófalvak gazdasági megújulásának lehetőségei. – In. KOVÁCS K. – VÁRADI M. M. (szerk.): Hátrányban vidéken. Argumentum Kiadó, Budapest. pp. 352-363.
- HAJDÚ Z. 2001: Magyarország közigazgatási földrajza. Dialóg Campus Kiadó, Budapest-Pécs. 334 p.
- HAJDÚ Z. 2005: Magyarország közigazgatási földrajza. Dialóg Campus Kiadó, Budapest-Pécs. 332 p.
- JÓZSA K. 2012: Mitől sikeres egy aprófalva Magyarországon? – In. PÁL V. (szerk.): A társadalomföldrajz lokális és globális kérdései. Tiszteletkötet Dr. Mészáros Rezső professzor 70. születésnapja alkalmából. SZTE TTIK Gazdaság- és Társadalomföldrajz Tanszék, Szeged. pp. 208-219.
- JÓZSA K. 2013: Fejlődést segítő és hátráltató tényezők az aprófalvakban a helyi polgármesterek szemszögéből. – Településföldrajzi Tanulmányok. Szombathely. 2. pp. 86-99.
- JÓZSA K. 2014: A magyarországi aprófalvak sikerességi tényezőinek vizsgálata. Doktori értekezés. Szeged. 167 p.
- KOVÁCS K. 1990: Az urbanizáció alulnézetből. – In. TÓTH J. (szerk.): Tér-Idő-Társadalom. Huszonegy tanulmány Enyedi Györgynek. MTA RKK, Pécs. pp. 272-303.
- KÖRMENDI K. 1976: Falvaink típusai. – In. KULCSÁR V. (szerk.): A változó falu. Gondolat Kiadó, Budapest. pp. 91-120.
- SIKOS T. T. 1990: A lakossági infrastruktúra problematikája az aprófalvas térségekben. – In. TÓTH J. (szerk.): Tér-Idő-Társadalom. Huszonegy tanulmány Enyedi Györgynek. MTA RKK, Pécs. pp. 304-315.
- SLACHTA K. 2009: A központosított településpolitikai intézkedések eredménye: Gyűrűfű elnéptelenedésének okai. – Modern Geográfia 3. pp. 1-&.
- TIMÁR J. 2006: Városiasodás és szuburbanizáció. – In. TÖRÖK J. (szerk.): Tér, társadalom, kultúra. VII. Közművelődési Nyári Egyetem, Szeged. pp. 60-66.
- TÓTH J. 1996: Településrendszer fejlődése. – In. PERCZEL GY. (szerk.): Magyarország társadalmi-gazdasági földrajza. Egyetemi Tankönyv, ELTE Eötvös Kiadó, Budapest. pp. 539-596.